

הקפאת תשלומים בתקופת משבר הקורונה, מרץ 2020

האם ניתן להקפיא תשלומים לגני ילדים, לימודים פרטיים והשכלה גבוהה, שכר דירה בקניונים ובעסקים, חדרי כושר ותשלומים שבעקבות משבר הקורונה לא ניתן לקבל את השירות שבגינם שולמו? יתכן שכן, תחת הכלל, בהיעדר שירות אין תמורה.

מאת: עופר דקר, עו"ד (רו"ח):

התפרצות מגפת הקורונה והמגבלות שהוטלו על אזרחי מדינת ישראל הביאו את לקוחותיי וידידי לברר את המצב המשפטי בתקופה שבה כתוצאה ממגבלות חיצוניות נמנע מהם לקיים את התחייבויותיהם החוזיות והאם חלה עליהם החובה להמשיך ולשלם תשלומים שונים, כגון: תשלומים לגני ילדים; תשלומי שכר לימוד וקורסים; תשלומי שכר דירה; תשלומים לחדר כושר וחוגים ושאלות נוספות הקשורות להשלכות של סגר וצמצום הפעילות במשק.

בפתח הדברים אביא בפניכם פסק הדין בענין "פוטירו גן פו בע"מ" של כב' השופט אברהם אליקים מבית משפט השלום בחיפה. אומנם מדובר בפסק דין של בית משפט השלום אשר אינו מהווה הלכה מחייבת אולם פסק הדין תואם את ההלכות שנקבעו בבית משפט העליון ובבתי משפט המחוזיים והוא תואם את רוח הזמן והמשבר אליו נקלענו.

עקב מלחמת לבנון השניה הוחלט שגני ילדים שאין בהם חדרים ממוגנים יסגרו. תחת זאת "פוטירו גן פו" הודיע להורי הילדים על הפסקת לימודים בגן. כתגובה, הורי הילדים ביטלו את התשלומים לגן. בעקבות ביטול התשלומים, פעלה הנהלת גן הילדים לגבות את התשלומים שהורים ביטלו באמצעים משפטיים.

בית משפט השלום מפי כב' השופט אברהם אליקים קבע כי: "מאחר שהתובעת מאשרת כי מלחמה אינה מהווה פטור מקיום חיוב חוזי, למעשה היא מודה כי הפרה את החוזה שבינה לבין הנתבעים בכך שהפסיקה את פעילות הגן; ולכן הנתבעים היו רשאים שלא לשלם את התשלום עבור תמורה שלא סופקה להם". בהמשך פסק הדין נקבע כי: "גישתה של התובעת אינה גישה הנתמכת בתום לב. התעקשות כי צד לחוזה ישלם את התשלום גם כשהצד האחר לא מספק תמורה הינה התעקשות חסרת תום לב".

לדעתי, הורי ילדים שרשמו את ילדיהם לגנים פרטיים, סטודנטים וחניכים במקומות לימוד שונים ומנויים לחדרי כושר ולמוסדות תרבות ופנאי שבתקופת משבר הקורונה לא מקבלים את השירות שבגיננו שילמו, רשאים להקפיא את התשלומים הנ"ל תחת הלכות הסיכול שבדיני חוזים. לדעתי, ניתן להחיל את פסקי הדין הנ"ל גם שוכרים של נכס מסחרי שנמנע מהם לעשות שימוש במושכר עקב צווי סגירה ו/או צמצום הפעילות העסקית במשק, בהנחה שנגיף הקורונה יוכר כאירוע מסכל.

מומלץ כי הפניה תעשה בכתב אשר תתאר את המגבלה או הסיכול שנוצר ותבקש להקפיא את התשלומים בגין השירותים שלא סופקו ו/או השימוש שנמנע מהשוכר לעשות במושכר.

הקדמה:

הפתרון המשפטי למצב שבו בשל גורם חיצוני נמנע מצד אחד לחוזה להמשיך ולקיים את התחייבויותיו החוזיות מצוי, בין היתר, בדיני הסיכול שבחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תשל"א-1970 (להלן: "החוק"), ובחובת תום הלב שבסעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973. (בחקיקה קיימים דיני סיכול נוספים, כגון: בחוק השכירות והשאלה, אמנות לתעופה וכו').

מאורע מסכל:

אירוע מסוג: כלל ארצי- מלחמות, אינתיפאדות, פגעי טבע, משברים כלכליים עולמיים קיצוניים, אינפלציות קיצוניות וגבוהות, גורם או צד שלישי שמשפיע על קיום החוזה (כוח עליון). כולם יכולים לגרום לכך שביצוע החוזה אינו אפשרי או שניתן לבצע את החוזה אך ביצועו הפך להיות שונה באופן קיצוני ויסודי עד כדי שביצועו לא יעיל ולא כלכלי.

דיני הסיכול יחול גם על התוצאות של אירוע מסוים. כך למשל, נקבע שמלחמה במדינה ישראל הינו דבר צפוי. אולם, ההשלכות של המלחמה על חוזה ספציפי (כגון: אינפלציה גבוהה, צמצום משמעותי בהיקף הפעילות, נטישת לקוחות וכד', שהושפעו מהאירוע המסכל), אינן תמיד צפויות ולכן המאורע המסכל יכול שיחול על ההשלכות של המלחמה על החוזה.

במהלך השנים התגבשה פסיקה שלא הכירה בדיני הסיכול עד שכמעט הפכה לאות מתה ובפסיקה נקבע: "בענייני מלחמה ושלוש הבלתי צפוי הוא לעולם בגדר הצפוי עבור אדם מישראל". כתוצאה מפסיקה זו, בתי המשפט מצאו דרך אלטרנטיבית לדיני הסיכול, באמצעות הטלת חובת תום הלב על צד שעומד בדווקנות על קיום חוזה חרף העובדה שהצד השני לא יכול לקיים אותו כתוצאה מאירוע חיצוני ולא צפוי המונע ממנו לעמוד בהתחייבויותיו החוזיות.

חובת תום הלב בדיני הסיכול:

שיטה אלטרנטיבית לדיני הסיכול- כך שאם אחד הצדדים לחוזה עומד על קיום החוזה כלשונו, למרות שהתרחש אירוע מסכל – הוא מפר את חובת תום הלב בשל הדרישה לקיים את החוזה חרף האירוע המסכל.

בהלכת רגב, כותב כב' השופט אנגלרד: "לטעמי, קיימת קירבה רעיונית גדולה בין עקרון הסיכול בנסיבות של שינוי מהותי בתשתית החוזית לבין הדרישה לתום לב בביצוע החוזה (סעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973). מתקשר, העומד על ביצוע דווקני של החוזה, על אף השינוי המהותי שחל בו בשל נסיבות חיצוניות - מתקשר כזה אינו נוהג בתום לב. לכן, למשל, אין לראות התנהגות בתום לב מצד בעל חוזה הדורש מן הצד האחר לקיים את החוזה תמורת המחיר החוזי המקורי, על אף שעלות הביצוע גדלה, בשל אירוע חיצוני חריג, עשרת מונים. נמצא, כי המוסד של סיכול הוא גם ביטוי לעקרון תום הלב בחוזים".

במקרה אחר (פס"ד הרשקוביץ), שדן בביטול נופש בתורכיה עקב אזהרת מסע, נקבע כי: דרישתם של הנתבעת ושל צד ג' לקיים את ההסכם בכל מקרה, בהתעלם מן הנסיבות החיצוניות שנוצרו, גובלת בחוסר תום לב בקיום החוזה וספק אם היא ממלאת אחר הוראות סעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973. בפרשה זו, בית המשפט חייב את חברת הנסיעות בהשבת התשלום לתובע.

במקרה נוסף (פס"ד פוטירונו פו בע"מ), שדן בביטול תשלומי הורים לגן ילדים בתקופת מלחמת לבנון השנייה, נקבע כי: יש לשים את הדגש על התנהגות הצדדים בעת שמסתבר כי חל שינוי קיצוני בנסיבות הקשורות בחיובים הכספיים, כגון עקב פרוץ מלחמה. גישתה של התובעת אינה גישה הנתמכת בתום לב. התעקשות כי צד לחוזה ישלם את התשלום גם כשהצד האחר לא מספק תמורה הינה התעקשות חסרת תום לב... משלא סופקה התמורה החוזית במהלך חודש מלא, רשאי היה מושך השיק כלפי הצד הישיר לעסקת היסוד שלא לשלם לו (לתובעת במקרה זה) את התשלום בגין אותו חודש.

התוצאה של חוסר תום לב בדיני הסיכול:

יש ותוצאות אי-קיום החובה הן בתשלום פיצויים או במתן אכיפה, ויש והתוצאה היא בשלילת הפיצויים או האכיפה; לעיתים התוצאה היא מתן כוח לצד האחר לעשות פעולות, שאחרת היו נחשבות כהפרת ההסכם, ולעיתים התוצאה היא, שהפעולה, שבוצעה תוך הפרת החובה, אינה משתכללת ואינה תופסת.

כפי שניתן ללמוד מפסקי דין שצוטטו לעיל, בתי המשפט חייבו צד לחוזה שעומד בדווקנות על קיומו חרף הידיעה כי המצב השתנה והורו על השבת תשלומים בשל חוסר תום ליבם.

דיני הסיכול:

מוסדרים בסעיף 18 לחוק, עוסקים במצב שבו מרגע כריתת החוזה ועד הרגע שבו היה צריך לבצע את החוזה – התרחש מאורע מסכל, כגון: צווי סגירה לעסקים ומוסדות לימוד והוראות לצמצום הפעילות במשק עד כדי סגר חלקי.

דיני הסיכול מתחשבים בנסיבות הגורמות לאי קיום החוזה, על אף הכלל לפיו חוזים יש לקיים הנובע מתפישת האחריות החוזית כאחריות מוחלטת. ההכרה בנסיבות מסכלות נובעת ממגמות מודרניות של דיני החוזים, גישות מוסריות-ערכיות ומעבר לכללים גמישים ועקרונות על כמו צדק ותום לב.

התוצאות של סיכול הסכם:

סעיף 18 לחוק החוזים תרופות, נועד לפטור את המפר מן החובה לקיים את החוזה שסוכל או לשלם פיצויים לצד הנפגע, והסעיף גם מסמיך את ביהמ"ש לחייב את המפר לשפות את הנפגע על הוצאותיו והתחייבויותיו הסבירות בקיום החוזה. בנסיבות אלה, כך נקבע, לא תהיה ההפרה עילה לאכיפת החוזה שהופר או לפיצויים.

כפי שהובהר בספרות, סיכול החוזה אינו שולל את הסיווג של אי קיום ההתחייבות החוזית כ'הפרה' ואין הוא מביא לפקיעת החוזה. דיני הסיכול מאפשרים למחול למפר התחייבות חוזית, כאשר ההפרה נגרמה בשל נסיבות שאינן באשמתו.

סיכום ודעה:

המשבר השורר במשק, משבר הקורונה, הביא את הממשלה להוציא צווים לסגירת עסקים והוראות סגר חלקי שמונע מהמתקשרים בחוזים לעמוד בהתחייבויותיהם החוזיות. בנסיבות אלה אני סבור שמשבר הקורונה מהווה אירוע מסכל כאמור בדיני החוזים. גם אם משבר הקורונה עצמו לא יוכר כאירוע מסכל (כח עליון), אני סבור שהשפעתו של וירוס הקורונה על הפעילות העסקית בישראל ומשך הזמן שבו המשבר מנע פעילות עסקית, דבר שלא היה צפוי, מהווה אירוע מסכל על פי דיני החוזים.

תחת ההנחה כי משבר הקורונה מהווה אירוע מסכל (כח עליון), מומלץ לשוכרים שנמנע מהם לעשות שימוש במושכר, להורי התלמידים והסטודנטים שלימודיהם הושבתו, לחניכים בפעילויות פנאי וחדרי כושר שהפסיקו את פעילותם, ולשאר צרכי השירותים שבתקופה זו אינם מקבלים את השירותים ששכרו, להודיעה לספקים ונותני השירותים על הפסקת התשלומים במהלך תקופה זו ולבקש כי ימנעו מחיובים מיותרים.

מוטב שהפניה תעשה בכתב אשר תכלול כי בעקבות משבר שחל, תוך תיאור האירוע המסכל, אנו מבקשים לפטור אותנו מחיוב במהלך תקופה זו.

- רשימה זו מהווה מידע כללי בלבד ואינה מהווה יעוץ משפטי ו/או תחליף לייעוץ משפטי.
- לייעוץ משפטי בנושא וחוות דעת, ניתן לפנות לכותב בכתובת דוא"ל: ofer@dakarlaw.co.il

דקר ושות' - חברת עורכי דין, רחוב הארבעה 24, ת"א טל: 03-6246555 | פקס: 03-5618619

